

נזיר - קדוש או חוטא?

אִישׁ אֹי אִשָּׁה כִּי יִפְלֵא לְנָדָר נָזִיר לְהִזִּיר לָהּ: (במדבר ו ב).¹

וְכִי יָמוּת מִתּוֹ עָלְיוֹ בְּפִתְעָת פְּתָאִים וְטָמֵא רֹאשׁ נִזְרוֹ ... לְעֵלָה וְכִפָּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ: (שם ט, יא)

וְזֹאת תּוֹרַת הַנִּזְיָר בַּיּוֹם מִלֵּאֵת יָמֵי נִזְרוֹ... וְהִקְרִיב אֶת קֶרְבָּנוֹ לָהּ כֶּבֶשׂ בֶּן שָׁנָתוֹ תְּמִים אֶחָד לְעֵלָה וְכִבְשָׂה אַחַת בֵּת שָׁנָתָה תְּמִימָה לְחֻטָּאת וְאֵיל אֶחָד תְּמִים לְשִׁלְמִים: (שם יג-יד).²

במדבר רבה פרשה יא – מקדשים אותו מלמעלה וחשוב ככהן גדול

"כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבוא" – בוא וראה שכל מי שמקדש את עצמו מלמטה, מקדשים אותו מלמעלה. זה, לפי שמזיר את עצמו מן היין ונוהג צער בעצמו שלא יגלח ראשו, כדי לשמור עצמו מן העבירה, אמר הקב"ה: הרי הוא חשוב לפני ככהן גדול. מה כהן גדול אסור ליטמא לכל המתים, אף נזיר אסור ליטמא לכל המתים. מה בכהן גדול כתוב: "כי נזר שמן משחת אלהיו עליו" (ויקרא כא יב), אף בנזיר הוא אומר: "כי נזר אלהיו על ראשו". מה בכהן גדול כתוב: "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים" (דברי הימים א כג יג), אף נזיר נקרא קדוש, שנאמר: "כל ימי נזרו קדוש הוא לה'".³

שמות רבה פרשה טז ב – הרי הוא כמלאך

אתה מוצא שתי פרשיות סמוכות זו לזו: פרשת נזיר ופרשת סוטה. הנזיר נודר שלא לשתות יין, אמר לו הקב"ה: אתה נדרת שלא לשתות יין כדי להרחיק עצמך מן העבירה, אל תאמר: הריני אוכל ענבים ואין לי עוון! אוכל משרת ענבים ואין לי עוון! אמר לו הקב"ה: הואיל ונדרת מן היין, הריני מלמדך שלא תחטא לפני. אמר למשה: לָמַד לְיִשְׂרָאֵל הַלְכוֹת נְזִירוֹת, שנאמר: "איש או אישה כי יפליא לנדור נזיר ... מיין ושכר יזיר ... מכל אשר יעשה מגפן היין". וכיון שיעשה כך, הרי הוא כמלאך, שנאמר: "כל ימי נזרו קדש הוא לה'".⁴

מסכת נדרים דף י עמוד א – חסידים הראשונים נזרו?

רבי יהודה אומר: חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת, לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם. מה היו עושי? עומדין ומתנדבין נזירות למקום, כדי שיתחייב קרבן חטאת למקום.⁵ ר' שמעון אומר: לא נדרו

¹ ראו השורש פ"א בנדר של קרבן כבר בספר ויקרא כב כא: "ואיש כי יקריב זבח שלמים לה' לפלא נדר או לנדבה וכו'", ובדין חרם שהוא סוג של הקדש, ויקרא כז ב: "איש כי יפלא נדר בערך נפש לה'", ובדין נסכים שבאים עם קרבן נדבה, במדבר טו ג: "ועשיתם אשה לה' עלה או זבח לפלא נדר או בנדבה או במעדיכם וכו'". ומכאן לקח הרמב"ם את השם "ספר הפלאה" לחלק במשנה תורה (היד החזקה) שדן בהלכות שבועות, נדרים, נזירות וערכים וחרמים. "כל הפלאה – לשון הבדלה ופרישה" (רש"י).

² הפסוק הראשון מדבר בתחילת הנזירות, השני בהפסקה בלתי צפויה שלה עקב טומאה והשלישי בהשלמתה כחוק. מהפסוק הראשון, בפרט מהלשון "פליא", אפשר להבין שנזירות היא דבר חיובי. מהפסוק השני והשלישי אפשר להבין שיש כאן (גם) חטא, הגם שיש הבדל מהותי ביניהם. זה, השני, מדבר על הפסקה לא-מתוכננת של הנזירות, מה שאולי מחבר אותו לפסוק הראשון. אך בשלישי, מובאת החטאת בהשלמת ימי הנזירות! אם נזירות היא דבר חיובי ואם זכה הנזיר להשלים את ימי נזרו, העולה באה כקרבן תודה ונדבה (על שזכה להשלים), השלמים לשיתוף אחרים בסעודת שמחה ומצווה, אבל על מה באה החטאת?

³ ובמסכת נזיר פרק ז משנה א יש דעה שקדושת נזיר עדיפה על קדושת כהן גדול: "כהן גדול ונזיר ... היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה, רבי אליעזר אומר: יטמא כהן גדול ואל יטמא נזיר ... יטמא כהן שאינו מביא קרבן על טומאתו ואל יטמא נזיר שהוא מביא קרבן על טומאתו". ראו דברינו [מת מצווה](#). עפ"י מדרשים אלה נזיר הוא קדוש, ככתוב בתורה: "קדוש הוא לה'", והפסוק: "מאשר חטא על הנפש" רק מחזק ומאשר זאת, משום שמדובר באדם שלא הצליח להשלים את נזירותו. ועדיין בעינינו עומדת השאלה מדוע נזיר שהשלים נזירותו מביא קרבן חטאת? בין כך ובין כך, נראה ממדרש זה שנזיר ונזיר באים מאותו השורש – להיות מורם ומעל לקהל הרחב, מישוה עם הילה או כתר על ראשו. ראו בכהן גדול: "כי נזר שמן משחת אלהיו עליו" (ויקרא כא יב). בהמשך בא גם נז"ר במובן של מופרש ומורחק: "להינזר" בלשוננו, "יזיר" בלשון התורה ואין כאן סתירה (ואולי כך גם זר וזר?). אך היא הנותנת. נזיר כמורם מהציבור הוא דבר חיובי בדומה לכהונה. נזיר כמורחק ומופרש מהקהל (זר לו) הוא אולי פחות חיובי.

⁴ הנזירות מהיין אולי חשובה עוד יותר מהנזירות שלא להיטמא. הדרשן רואה ביין מוטיב המקשר את פרשת נזיר לא רק עם פרשת סוטה שלפניה ("למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה - לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין", ברכות סג ע"א), אלא גם עם ברכת כוהנים שבאה אחריה: "פרשת נזיר נדרשת לפניו ולאחריה ... מה כתיב אחריו? "כה תברכו את בני ישראל" ... כך ציוה הקב"ה: כשם שאין הנזיר טועם יין אף אתם לא תטעמו יין כשתהיו מברכים את ישראל" (במדבר רבה י א). משמע שגם ההזרה מן היין יש בה דבר חיובי ולא רק הזהירות מטומאה. ואת נזקי היין ושאר משקאות משכרים הלוא אנו מכירים היטב (ראו דברינו [מדרשי שיכורים](#) בפורים). הרי לנו שתי סיבות טובות לקדושה. ובאשר לשיער, נראה בהמשך.

⁵ הרי לנו התייחסות גם לפסוק השלישי, גם לקרבן חטאת שהנזיר מביא בהשלמת ימי נזירותו. לפי ר' יהודה, אולי גם שאר החכמים יסכימו, חטאת הנזיר שונה ומיוחדת מכל החטאות האחרות שבתורה שבאות על חטא שנעשה. אחרת לא ניתן להבין מדוע חסידים

בנזיר, אלא הרוצה להביא עולה - מתנדב ומביא, שלמים - מתנדב ומביא, תודה וארבעה מיני לחמה - מתנדב ומביא. אבל בנזירות לא התנדבו, כדי שלא יקראו חוטאין, שנאמר: "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש".⁶

רמב"ן במדבר פרק ו פסוק יד – פורש מנזירותו וחוזר לחיי החולין

וטעם החטאת שיקריב הנזיר ביום מלאת ימי נזרו, לא נתפרש. ועל דרך הפשט כי האיש הזה חוטא נפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזור מקדושתו ועבודת השם, וראוי היה לו שיזיר לעולם ועמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלהיו, כענין שאמר (עמוס ב יא): "ואקים מבניכם לנביאים ומבחורכם לנזירים". השוה אותו הכתוב לנביא, וכדכתיב (לעיל פסוק ח) "כל ימי נזרו קדוש הוא לה' ". והנה הוא צריך כפרה בשובו להיטמא בתאוות העולם.⁷

רבי בחיי בן אשר במדבר ו יג – חידוש שחידשה התורה בנזיר

טעם הקרבן הזה בנזיר "ביום מלאת ימי נזרו" לא נתגלה, כי לא מצינו בכל התורה כולה קרבן כי אם על עון שקדם לשעבר. וזה שקדם וזכה לעשות מצוה והיה כל ימי נזירותו קדוש ופרוש מתאוות העולם ועתה ביום מלאת ימי נזרו תחייבנו תורה להביא קרבן, הנה זה ענין נפלא ומחודש. וכן אמרו רז"ל במסכת נזיר (עין נדרים ד א) "חידוש הוא שחידשה תורה בנזיר".⁸

ספרי במדבר פרשת נשא פיסקא לב – יביא אותו – את עצמו

"זאת תורת הנזיר ... ביום מלאות ימי נזרו ... יביא אותו" (במדבר ו יג), וכי אחרים מביאים אותו? והלא הוא מביא את עצמו! זו אחת משלש אַתִּים שהיה ר' ישמעאל דורש בתורה.¹⁰ כיוצא בו אתה אומר: "והשיאו אותם

הראשונים השתוקקו להביאה. אך עדיין, גם לפי שיטה זו, לא ברור על מה בדיוק מובאת חטאת זו? האם אפשר להביא אותה לכתחילה (ע"י נדר הנזירות) ולומר "הלוואי על כולנו"? הדימוי שנראה קרוב לסוג זה של חטאת היא חטאת היולדת.

⁶ ר' שמעון שחולק, לא מערער על כך שהנזירות היא דבר חיובי, אלא על עשיית הנדר. הנדר הוא חטא ואין אפשרות להיות נזיר אלא באמצעות נדר. מה ההוכחה של ר' שמעון שלא טוב לנדור מהפסוק "מאשר חטא על הנפש" שמדבר כאמור על נזיר שלא נזהר ונטמא במהלך ימי נזירותו? התשובה: הטומאה שנפלה על הנזיר באמצע ימי נזירותו היא הוכחה שהנדר לקח על עצמו, מראש, דבר שבסבירות גבוהה לא יוכל לעמוד בו. בעצם הנדר וקבלת הנזירות יש פוטנציאל של חטא. זו פחות או יותר גם שיטתו של ר' מאיר, בגמרא נדרים שם, שאומר: "טוב אשר לא תדור משתדיר ולא תשלם - טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, דברי ר' מאיר". ראו בגמרא שם וכן בדברינו **איש כי ידור נדר לה'** בפרשת מטות. לשיטתו של ר' שמעון יש סמך חזק וברור במשנה עצמה (ראו דף ט ע"א שם) אשר היא הבסיס לכל הגמרא בנדרים שממנה נצטט עוד בהמשך דברינו כאן: "כנודי רשעים - נדר בנזיר ובקרבתו ובשבועה. כנודי כשרים - לא אמר כלום". אנשים כשרים פשוט לא נודרים! אבל ר' שמעון הולך עוד צעד ואומר שגם בלי נדר, גם בנדבה נזירות אינה רצויה, בגלל הסיבות שראינו לעיל: "אשר חטא על הנפש". להלן נראה את המשך סוגיה זו ושם נביא את שיטת רבי אלעזר הקפר שאומר שחטא הנזיר הוא משום שציער עצמו מן היין. דברים אלה ידועים יותר משום שרש"י מביאם בפירושו לבמדבר פרק ו פסוק יא. דברי ר' שמעון שחטא הנזיר הוא בעשיית הנדר ידועים אולי פחות. זה כוחו של רש"י וכוחה של גרסה דינקותא.

⁷ וכן הוא במדרש במדבר רבה סוף פרשה י בפרשתנו: "למה נזיר טהור מביא שלושה מיני קרבן? כדי להתיר לו שלושה דברים האסורים לו: היוצא מן הגפן, והתגלחת והטומאה. החטאת היה מביא להתיר הטומאה, והעולה - להתיר התגלחת, והשלמים - להתיר היוצא מן הגפן". הרי לנו תשובה גם על הפסוק השלישי. זו מעין חטאת על העתיד, על עצם "הירידה" חזרה לעולם החולין מהקדושה שבנזירות. אבל בפרשת בחוקתי הבאנו את פירוש רמב"ן אשר תוקף במילים חריפות את אבן עזרא שמציע פתרון לנושא של בת יפתח בך שהפכה למעין נזירה: "ואל תהיה נפתה בהבלי רבי אברהם האומר כי פירוש והעליתיהו עולה ... שיהיה פרוש מדרכי העולם לעמוד לשרת בשם ה' בתפילה והודות לאלהים ... ועשה בית לבתו מחוץ לעיר והתבודדה שם וכלכלה כל ימיה ואיש לא ידעה והיתה בתו צרורה. ואלה דברי רוח ... איך ניישב שני פירושי רמב"ן אלה? נשמח לקבל תגובות. תשובתנו אנו נמצאת בסוף הדף.

⁸ השימוש בביטוי "חידוש הוא שחידשה תורה בנזיר" קצת מושאל, משום שהגמרא לא דנה שם בדין של קרבן חטאת לנזיר בהשלמת ימי נזירותו, כי אם בדין של בל תאחר. אבל ההקשר הוא ברור ויש חידוש ומיוחדות בדיני נזירות (ונדרים בכלל) ונוכל להכליל בהם גם את החטאת. רבי בחיי בן אשר מביא בהמשך דבריו את פירוש רמב"ן שהבאנו לעיל ודוחה אותו במילים: "ועם כל הטעם הזה לא יצא קרבנו של נזיר מן החידוש, כי היכן מצינו קרבן על העתיד?". על כורחנו צריכים אנו להזדקק למשמעות הרחבה שהוא נותן כאמור לדברי חז"ל "חידוש הוא שחידשה תורה בנזיר". ראו עוד בהמשך דבריו שם את הצעתו לפירוש על דרך הקבלה - כשיטתו במקומות רבים בפירושו לתורה שמתחילה בפשט ומסיימת בקבלה ותורת הסוד. הפירוש שם לא שונה בהרבה מזה שרמב"ן הציע בדרך המידות והמוסר - של שאדם שיורד מעולם הקדושה וההינזרות חזרה לעולם החולין, וכדבריו הוא: "והוא רוצה עתה לצאת מקדושתו, נראה כמתרחק ורוצה לסלק עצמו חס וחלילה מאותה מעלה שכבר דבק בה, ולכן הצריכתו תורה קרבן ביום מלאת". ולא נרחיב עוד בענייני קבלה ותורת הסוד.

⁹ ראו הפסוק במלואו, במדבר ו יג: "זאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד".
¹⁰ שיטת ר' עקיבא ותלמידיו היא לדרוש כל מילה בתורה, כולל: "אִכִּין וּרְקִין מִיעוּטִין, אֲתִין וּגְמִין רִבּוּיִן" (המילים "אֶךְ" ו"רֶק" למעט, "אֵת" ו"גֵּם" לרבות). עמוד ששיטת ר' ישמעאל היא שאין לדרוש אותם והם בבחינת "**דברה תורה כלשון בני אדם**" (דברינו בפרשה זו. ראו שם גם הביטוי "באותיותיה נתנה (או דברה) תורה"). ראו גמרא חגיגה יב ע"א: "שאל רבי ישמעאל את רבי עקיבא כשהיו מהלכין בדרך, אמר ליה: אתה ששימשת את נחום איש גם זו עשרים ושתים שנה שהיה דורש כל אתין שבתורה, את השמים ואת הארץ מה היה דורש בה?". ובגמרא קידושין נז ע"א: "שמעון העמסוני, ואמר ליה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתין שבתורה. כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא (דברים ו יג) פירש; אמרו לו תלמידיו: רבי, כל אתין שדרשת מה תהא עליהם? אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך קבלתי על הפרישה; עד שבא רבי עקיבא ולימד: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמידי חכמים".

עון אשמה" (ויקרא כב טז), וכי אחרים משיאים אותם? והלא הם משיאים את עצמם! כיוצא בו אתה אומר: "ויקבור אותו בגיא" (דברים לד ו), וכי אחרים קברו אותו? והלא הוא קבר את עצמו! אף כאן אתה אומר: "יביא אותו" - הוא יביא את עצמו ואין אחרים מביאים אותו.¹¹

במדבר רבה פרשה י"ד ה' ו - רמז בתורה לנזירות שמשון

אתה מוצא שרמז משה בפרשה זו לנזירות שמשון. ללמדך, שאין לך דבר כתוב בנביאים ובכתובים שלא רמזו משה בתורה. "איש" - זה היה המלאך שבא להזיר את שמשון ... "או אישה" - שלא נראה תחילה אלא לאישה.¹² "כי יפליא" - ששם שמו פלאי. "לנדור נדר נזיר להזיר לה" - כמו שאתה אומר: "כי נזיר אלהים יהיה הנער".¹³

מסכת נזיר פרק ט משנה ה - שמואל הנביא היה נזיר

נזיר היה שמואל כדברי רבי נהוראי, שנאמר: "ומורה לא יעלה על ראשו" (שמואל א א). נאמר בשמשון: "ומורה" (שופטים יג) ונאמר בשמואל "ומורה" - מה מורה האמורה בשמשון נזיר, אף מורה האמורה בשמואל נזיר.¹⁴

מסכת נדרים דף ט עמוד ב - הרועה היפה מהדרום

אמר (רבי) שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד. פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום, וראיתו שהוא יפה עיניים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים. אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך זה הנאה?¹⁵ אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי, הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבואה שלי, ופחז עלי יצרי ובקש לטורדני מן העולם. אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך? במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה? העבודה, שאגלחך לשמים! מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נזירי נזירות בישראל. עליך הכתוב אומר: "איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה" ¹⁶.

¹¹ מדרש זה לא קשור ישירות לנושא שלנו, אבל לאחר דברי רמב"ן (ורבי בחיי), לא יכולנו שלא להביאו. בתהליך הפסקת הנזירות והחזרה לחים הארציים מביא הנזיר את עצמו! חוזר אל עצמו! אולי על זה באה החטאת על שבמעשה הנזירות ברח מעצמו? ראו דיון על פסוק זה בגמרא ערכין כא ע"א על אילו מקרבנות הנזיר כופים אותו ועל אלה רק "לרצונו" (על קרבן החטאת כופים!) וראו עוד פירוש רשב"ם על הפסוק שהולך כדרכו בדרך הפשט: "יביא אותו - את עיקר קרבנו", ולעומתו פירוש ספורנו שאומר: "אמנם בנזיר אשר יחודש בו גילוח ובו ייהפך לאיש אחר, אין נכבד ממנו שיביאהו, אבל הוא יביא את עצמו".

¹² עפ"י דין תורה, גם אישה יכולה להיות נזירה, אבל יש הבדלים להלכה, בפרט לגבי גילוח השער ימי הנזירות. ובמדרש במדבר רבה סוף סימן ה מובלט עוד יותר הקשר "יפליא" שבפרשתנו עם "מפליא" ו"פלאי" שבהפטרות השבת, ואלה דבריו: "שם שמו של המלאך פלאי לפי שליחותו. הוא בא להזיר את שמשון, לכך קרא שמו פלאי, כענין שאמר הכתוב: איש כי יפליא לנדור נדר נזיר וכו'". כאילו כל פרשת נזיר לא נכתבה אלא בעבור שמשון. אך דא עקא, שנזירות שמשון לא הייתה בדיוק הדגם המושלם. הן על פי פשט המקרא, הן בהלכה: "נזיר שמשון מטמא למתים שמשון עצמו ניטמא למתים" (תוספתא מסכת נזיר פרק א הלכה ה) והן במדרשים: "שמשון קרא עצמו עבד ... והקב"ה לא קראו עבד" (ספרי דברים פיסקא כז) וכן: "נעשה כאילן שאין עושה פירות ... כיון שנשתלש בחטא נעשה מועד לעבירה ... דלילה ... דלדלה את כוחו, דלדלה את מעשיו דלדלה את לבו" (במדבר רבה ט כד). ראו דברינו **שמשון** בפרשת זו. שמשון הוא אכן נזיר שצריך כפרה וקרבן חטאת, אך הוא מקרה חד-פעמי ומיוחד, הגם שניזון בהלכה, ולא הוא שייטן מענה לשאלה שלנו: מדוע נזיר 'רגיל' מביא קרבן חטאת בהשלמת ימי נזירותו?

¹⁴ לעומת שמואל הנביא (ראו הדף שהקדשנו **לשמואל** בפרשת קרח), ראו עוד דמות מקראית נוספת שהייתה נזיר עפ"י חז"ל - דמות פחות חיובית, בתוספתא מסכת סוטה ג טז: "אבשלום בשערו מרד, שנאמר: 'וּכְאֲשֶׁלֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֵה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְהִלֵּל מֵאֵד וכו'". (שמואל ב יד כה), 'וּבְגִלְחוֹ אֶת רֵאשׁוֹ וְהָיָה מִקֶּץ יָמָיו לְיָמִים אֲשֶׁר יִגְלַח וְגו' (שם שם יד), לפיכך לקה בשערו. ר' יהודה הנשיא אומר: אבשלום נזיר עולם היה ואחד לשנים עשר חדש היה מגלח" (שזה אחד ההבדלים בין נזירות שמשון לנזירות עולם). אגב שמשון לעיל, נדרשנו לעוד שתי דמויות מקראיות שהיו נזירים, עפ"י חז"ל - נזירי עולם. ושתיהן לוקחות אותנו אל שני הקצוות: שמואל - לחיוב הנזירות ואבשלום - לשלילתה.

¹⁵ כאן משמע שהשחתת השיער היא בסיים הנזירות בעת שמגלחים את ראשו של הנזיר וזהו ה"אקט החינוכי". ובכך שונה איסור הגילוח מאיסור הטומאה והיין. אבל במקומות אחרים משמע בדיוק ההפך, שגידול השיער הוא החינוך והצער (וההנזרות), בדיוק כמו הטומאה והיין: "למה ציוה הקב"ה לנזיר שלא יגלח ראשו? לפי שהגילוח מתאר את האדם ומיפהו ... וגידול שיער הוא לשון צער ואבל. אמר הקב"ה: אחר שזה הזיר עצמו מן היין ... יגדל שערו עד שיתנבל ויצטער ולא יהא יצר הרע קופץ עליו" (במדבר רבה י' ז).

¹⁶ ראו מקבילות לסיפור זה בתוספתא נזיר ד ז, ירושלמי נזיר ד ז, פרק א הלכה ה ומדרשים רבים. שמעון הצדיק (משיירי הכנסת הגדולה, כהן גדול במשך ארבעים שנה) מבקר את נודרי הנזירות ואינו מאמין בכנות מעשיהם. כפי שמסביר זאת מדרש רבה בפרשתנו: "סבור שמעון הצדיק, בני אדם מתוך הקפדה הם נודרים בניזר וכיון שהם נודרים מתוך הקפדה סופן לתהות וכיון שהוא תוהה נעשו קרבנותיו כשוחט חולין בעזרה". הוא אולי לא פוסל את רעיון הנזירות מיסודו, אך סבור שהוא מיועד רק ליחיד סגולה. שים לב ללשון "כמוך ירבו נזירי בישראל". ובאמת בהיסטוריה היו לנו מעט נזירים וגם המעט הזה לא היה תמיד "מושלם לה". המקרה היחיד שמוזכר בפירוש בתנ"ך הוא שמשון. במסורת חז"ל יש לנו גם את אבשלום ("אבשלום נזיר עולם היה", נזיר ד ע"ב), שמואל ("נזיר היה שמואל כדברי רבי נהוראי" סוף משנה נזיר), הילני המלכה ("משנה נזיר פרק ג משנה ו) ולפי חלק מפרשני התנ"ך גם בת יפתח (ראו דברינו **בת יפתח בפרשת בחוקות**). ובזמננו, ר' דוד כהן "הנזיר" תלמידו של הרב קוק, אביו של הרב שאר ישוב

מסכת נדרים דף י עמוד א – נזיר הוא חוטא¹⁷

אמר אביי: שמעון הצדיק ורבי שמעון ור' אלעזר הקפר, כולן שיטה אחת הן, דנזיר חוטא הוי. שמעון הצדיק ורבי שמעון - הא דאמרן. ¹⁸ ורבי אלעזר הקפר ברבי - דתניא: ר' אלעזר הקפר ברבי אומר: "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש". וכי באיזו נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין. והלא דברים קל וחומר: ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה! מכאן, כל היושב בתענית נקרא חוטא.¹⁹

רמב"ם הלכות דעות פרק ג הלכה א – סטיה מהדרך האמצעית

שמא יאמר אדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם, אפרוש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון, עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה, אלא השק והצמר הקשה וכיוצא בהן כגון כהני העובדי כוכבים. גם זה דרך רעה היא ואסור לילך בה, המהלך בדרך זו נקרא חוטא, שהרי הוא אומר בנזיר: "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש", אמרו חכמים ומה אם נזיר שלא פירש אלא מן היין צריך כפרה המונע עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה.²⁰

מסכת נזיר ב ע"ב – ג ע"א – נזיר הוא דבר נאה אפילו לר' אלעזר הקפר

"אהא נאה – נזיר". ...²¹ נזירא מילתא דעבירה, ואמריה ליה נאה? אין, ²² דאפילו לרבי אלעזר הקפר, דאמר: נזיר חוטא, הני מילי גבי נזיר טמא ... אבל נזיר טהור לאו חוטא קרי ביה.²³

בראשית רבה צא ג פרשת מקץ – תופעת הנזירות

הכהן רבה של חיפה. ומי שיודע על מקרים נוספים, אנא יאיר את עינינו. נראה ששיטת שמעון הצדיק נצחה. הרעיון בעיקרון, נכון ונאה - הביצוע, רק ליחיד סגולה.

¹⁷ פסקה זו היא המשך ישיר של הגמרא נדרים שהבאנו לעיל, המקור השלישי מתחילת הדין. בין שתי מובאות אלה מהבבלי, כדאי לבחון את הקטע בירושלמי מסכת נזיר פרק א הלכה ה שמשלב בין שני הקטעים מהבבלי: "מתניתא דר' יודה: חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת ולא היה המקום מספיק על ידם והיו נודדים בנזיר בשביל להביא קרבן חטאת. רבי שמעון אומר: חוטאים היו, שהיו נודדים בנזיר, שנאמר [במדבר ו יא] וכפר עליו מאשר חטא על הנפש - חטא זה על עצמו שמנע עצמו מן היין". יש לערוך את סוגיית הבבלי מול הירושלמי, אך אנחנו נתמקד בבבלי ונמשיך הלאה.

¹⁸ "שמעון הצדיק" הוא שהבאנו זה עתה, במקור הקודם. "ר' שמעון" הוא שהבאנו לעיל במדרש השלישי מתחילת הדין (נדרים י ע"א), שהיא כאמור המשך סוגיה סמוכה לסוגיה זו. למרות ההסבר שלנו, ששניהם אולי לא מתנגדים קטגורית לרעיון הנזירות, אביי מבין אחרת וכמו ר' שמעון בירושלמי: נזיר הוא חוטא. או שהוא פשוט "הולך אחר הרוב" המציאותי ולא אחר העיקרון.

¹⁹ שיטת ר' אלעזר הקפר צריכה הסבר. לא רק שלא ברור איך הוא דורש את עניין היין מהפסוק "אשר חטא על הנפש" שעניינו בטומאה (ראו הפסוקים שהבאנו בראש הדין), אלא שגם הטומאה עליה מדובר היא של מי שלא נזהר ונטמא בתוך תקופת הנזירות ולא השלים נזירותו! ראו ספרי במדבר פיסקא ל: "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש. ר' אלעזר הקפר אומר: וכי על איזו נפש חטא זה שצריך כפרה? על שציער נפשו מן היין ... ר' ישמעאל אומר: בנזיר טמא הכתוב מדבר שנאמר: וכפר עליו מאשר חטא על הנפש - שנטמא למתים". לכאורה, תשובה טובה נתן ר' ישמעאל לר' אלעזר הקפר! וכבר התמודדו עם שאלה זו פרשני המקרא והתלמוד, ראו למשל תשובתו של כלי יקר בפירושו לפרשת נשא, במדבר ו יא שחטאו של הנזיר הוא על צער היין בימים שנפסלו בדיעבד בגין הטומאה וכעת לא נחשבים. אבל עם כל הקושי, צריך לומר ששיטת ר' אלעזר הקפר היא היחידה שנותנת מענה לשאלה בה פתחנו: מה פשר קרבן החטאת שמביא הנזיר כאשר השלים כדן את נזירותו (הפסוק השלישי בראש הדין). התשובה היחידה שמצאנו עד כאן היא זו של רמב"ן לעיל שהחזרה לחיי חולין הוא החטא. אבל לשיטת ר' אלעזר הקפר התשובה היא פשוטה יותר וכדן כל חטאת שבאה על העבר ולא על העתיד או ההווה. גם נזיר שהשלים (נזיר טהור בלשון המדרש) וגם נזיר שלא השלים (נזיר טמא), הם חוטאים. החטא שבפסוק השני והחטא שבפסוק השלישי - אחד הם.

²⁰ רמב"ם מאמץ בשתי ידיים את שיטת ר' אלעזר הקפר. ראו בהמשך דבריו שם גם התנגדות לנדרים ושבועות "על דברים המותרים: וסיגוף בתעניות, ואזכור הפסוק בקהלת טז: "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם". ראו דברינו [אל תהי צדיק הרבה](#) בקהלת. אך יש לשים לב שדברים נחרצים אלה של רמב"ם, הם בהלכות דעות שם הוא משבח את הדרך האמצעית ומגנה כל הליכה לקצוות. בהלכות נזירות ובספר המצוות דן רמב"ם בפרטי ההלכות בלי להביע דעה ערכית בנושא.

²¹ בקטע זה שהשמטנו משתמע שאולי יש אפילו השוואה בין הנזיר של הנזיר ובין הנזיר של כל שאר המצוות, בבחינת "זה אלי ואנוהו - אנאה לפניו במצות, אעשה לפניו סוכה נאה, לולב נאה, ציצית נאה, אכתוב לפניו ספר תורה נאה וכו'". ראו שם.

²² כן, למרות שיש בנזירות דבר עבירה, יש בה גם דבר נאה.

²³ גמרא זו במסכת נזיר אינה רואה כל סתירה בין דברי ר' אלעזר הקפר שמדבר על מי שנטמא במהלך תקופת הנזירות ובין רעיון הנזירות עצמו. בדומה לר' ישמעאל בספרי שמובא בהערה 19 לעיל). אבל זו שיטת יחיד. בכל המקומות בהם מוזכרת שיטת ר' אלעזר הקפר: "מאשר חטא על הנפש", היא מובנת כפי שהגמרא בנדרים מביאה אותה. כשיטת אביי, ולא כפי שגמרא זו במסכת נזיר מנסה לגשר. הוויכוח אגב לא תם גם בתקופת האמוראים (ראו תענית יא ע"א ושם זה כנראה ר' אלעזר אחר). אבל נראה ששיטת ר' אלעזר הקפר, אליבא דאביי, תפסה אחיזה גוברת והולכת בש"ס ובראשונים. היא אפילו מקבלת חיזוק מעניין מההלכה שבחטאת נזיר (הפסוק השלישי, נזיר טהור) לא מביאים נסכים. משמע, זו מנחת חוטא לכל דבר ולא כשיטת "חסידים הראשונים" (המדרש השלישי לעיל). ראו גמרא מנחות צ ע"ב וכן בסוטה טו ע"ב. ועדיין השאלה במקומה עומדת: מה הבסיס לשיטה זו?

שלוש מאות נזירים עלו ובקשו להקריב תשע מאות קרבנות,²⁴ בימיו של שמעון בן שטח.²⁵ מאה וחמישים מצא להם פתח²⁶ ומאה וחמישים לא מצא להן פתח. עלה אצל ינאי המלך, אמר לו: שלש מאות נזירים עלו ומבקשים להקריב תשע מאות קרבנות ואין להם. תן אתה מחצה משלך ואני מחצה משלי וילכו ויקריבו. נתן ינאי המלך מחצה משלו והלכו והקריבו.²⁷

אבן עזרא במדבר פרק ו יא – שכר עבירה - עבירה

אחד לחטאת ואחד לעולה - והסוד שהוא שאמרו חז"ל: ושכר עבירה עבירה (אבות פרק ד, משנה ב).²⁸

גמרא בבא קמא דף צא עמוד ב – איסור חבלה

מאן תנא דשמעת ליה דאמר: אין אדם רשאי לחבל בעצמו? ... אלא האי תנא הוא, דתניא: אמר ר' אלעזר הקפר ברבי, מה תלמוד לומר: "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש"? וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין, והלא דברים קל וחומר: ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה.²⁹

ויקרא רבה כד ח – שכר השיכורים ושכר הנזירים

משל למלך שהיה לו מרתף של יין והושיב בו המלך שומרים, מהם נזירים ומהם שְׁפוֹרְיִים.³⁰ לעת ערב בא ליתן שכרם. נתן לשכורים שני חלקים ולנזירים חלק אחד. אמרו לו: אדונינו המלך, לא כולנו שמרנו כאחד? מפני מה אתה נותן לאלו שני חלקים ולנו חלק אחד? אמר להם המלך: אלו שכורים הם ודרכם לשתות יין, אבל אתם נזירים ואין דרככם לשתות יין. לפיכך אני נותן לאלו שני חלקים ולכם חלק אחד.³¹

בבא בתרא דף ס עמוד ב – פרישות וסיגוף לאחר החורבן

²⁴ שלוש קרבנות לכל נזיר להשלמת הנזירות: עולה, שלמים וחטאת, ראו במדבר ו יג-יד שהבאנו בראש הדף. ונזירים אלה היו מן הסתם מדלת העם.

²⁵ שמעון בן שטח הוא אחיה של שלומציון שהייתה אשת המלך ינאי, היינו גיסו. ראו הדף [בימי שלומציון המלכה ושמעון בן שטח](#) בפרשת בחוקותי.

²⁶ להתיר את נזירותם למפרע. בדומה להתרת נדרים.

²⁷ ולאחר מכן באו לשונות רעים והלשנות על שמעון בן שטח שלא נתן משלו כלום. ינאי כמובן כועס ושמעון בן שטח עונה לו: "אתה מממונך ואני מן התורה". מה שחשוב לנו היא העדות כאן על תופעת הנזירות שהייתה שכיחה בימי בית שני. כאן אמנם נראה שהיו אלה חבורות של נזירים, אולי בדומה לחבורות בני הנביאים בבית ראשון, וכך גם מעיד יוספוס פלאביוס בספרו מלחמת היהודים ברומאים: "נוהג הוא שאנשים הסובלים ממחלה או ממצוקות אחרות, יינזרו ולא יגלחו את שער ראשם שלושים יום עד להקרבת הקרבן" ראו ספרו של [אהרון שמש ז"ל נזירים ונזירות](#). ראו גם מסכת נזיר פרק ג משנה ו: "מעשה בהילני המלכה שהלך בנה למלחמה ואמרה אם יבא בני מן המלחמה בשלום אהא נזירה שבע שנים. ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים ובסוף שבע שנים עלתה לארץ. והורה בית הלל שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות ובסוף שבע שנים נטמאת ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה".

²⁸ לפני שננסה להציע את הפתרון לשיטת ר' אלעזר הקפר, נחזור שוב לרגע לפרשני המקרא. רש"י מביא את שתי השיטות: שלא נזהר מטומאת המת וכן שציער עצמו מהיין. את שיטת רמב"ן ורבי בחיי בן אשר שרואים בחיוב את רעיון הנזירות, ראינו לעיל. אבן עזרא, שמציע שבת יצאה לנזירות (לעיל ורמב"ן תוקף אותו על כך בשצף קצף), מציע כאן, שהקרבנות שמביא הנזיר שנטמא במהלך נזירותו הם בבחינת "שכר עבירה - עבירה" (ביטוי מקביל לביטוי: עבירה גוררת עבירה שאולי מתאים יותר לפחרושו של אבן עזרא). העבירה הראשונה היא עצם הנזירות, שאדם שם על עצמו איסורים וגדרים שקשה לעמוד בהם, והעבירה הנגררת היא שנטמא. אבן עזרא לא משתמש בביטוי "שציער עצמו מן היין", כרש"י שאמון יותר על דברי חז"ל, אבל רואה בעצם קבלת הנזירות עבירה.

²⁹ הגמרא שם מנסה למצוא מי הוא התנא בעל הדעה שאומרת שאדם לא רשאי לחבול את עצמו (יש דעה נגדית שהוא רשאי). הגמרא מנסה מספר דרשות תנאים כמו למשל דרשתו של ר' אלעזר מהפסוק: "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש", או מדין "המקרע על המת יותר מדאי - לוקח משום בל תשחית", אבל דוחה את הראיות האלה ומסקנתה היא שדין החובל בעצמו נלקח מדרשתו של ר' אלעזר הקפר על הנזיר שחטא במה שציער עצמו מהיין! צער היין הוא כמו חובל בעצמו! וכיון שאיסור חבלה עצמית מובא להלכה (ראו רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה א), קבלנו חיזוק רב לשיטתו של ר' אלעזר הקפר, היא גם שיטת ר' שמעון בירושלמי שהבאנו בהערה 17 לעיל.

³⁰ נראה שאין הכוונה לשיכורים שהשתכרו (ראו דברינו [מדרשי שיכורים](#) בפורים), כי אם במי ששותה יין לפרקים ואיננו מתנזר מהיין.

³¹ כבר הבאנו מדרש זה במספר מקומות, האחרון שבהם בפרשת "קדושים תהיו" השתא. ראו דברינו [קדושים תהיו](#) שם. נכון ששם מדובר בהשוואה בין מלאכים (הנזירים) לבני אדם (השיכורים), ראו שם סיומת הדרשה: "בכל יום ויום העליונים מכתירין להקב"ה ג' קדושות. מה הקב"ה עושה? נותן בראשו אחת ושתיים בראשו של ישראל, זהו שכתוב: והתקדשתם והייתם קדושים". אבל לענייננו, אפשר ללמוד ממדרש זה שהקדושה האמיתית היא במי שמתמודד עם היין, לא במי שהופך עצמו לנזיר! נזיר הוא אדם שמנסה להיות מלאך. בקדושת-יתר יש תמיד גם מרכיב של סכנה בבחינת "לא כל הרוצה ליטול את השם יטול" או "אל יבוא אל הקודש". האם מכאן יש הסבר לשיטת ר' אלעזר הקפר?

תנו רבנן: כשחרב הבית בשניה, רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין. נטפל להן ר' יהושע, אמר להן: בני, מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם שותין יין? אמרו לו: נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי מזבח, ועכשיו בטל? נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח, ועכשיו בטל? אמר להם: אם כן, לחם לא נאכל, שכבר בטלו מנחות! - אפשר בפירות. - פירות לא נאכל, שכבר בטלו פפונים! - אפשר בפירות אחרים.³² - מים לא נשתה, שכבר בטל ניסוך המים! שתקו.³³

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: אם נשוב ונקרא את המדרש בו פתחנו, במדבר רבה, בהשוואה בין נזיר לכהן גדול, ואם נקרא את הפסוקים של הנזיר בפרשתנו ונשווה אותם עם הפסוקים בתחילת פרשת אמור לגבי הכהן הגדול, אפשר להעלות אולי דעה נוספת (מודרנית) שנזיר הוא מי שמבקש להיות ככהן גדול ולהתקדש בדומה לכהנים. אך לתורה די בקדושת שבט הכהנים ועבודת המקדש; וכל המבקש להידמות להם, מוטב שירבה בתורה ובגמילות חסדים ולא בפרישות מהכלל. וכדברי הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל, פרק יג הלכה יג: "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני יי לשרתו ולעובדו לדעה את יי. והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם - הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה יי חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים וכו'". וגם גר שבא להסתפח בנחלת ה' בלב שלם ונפש חפצה יכול להיות כהן גדול – דברינו [הגר שביקש להיות כהן גדול](#) בפרשת במדבר.

³² שאינם משבעת המינים.

³³ ראו המשך הגמרא שם לגבי דיני אבילות, שאין להרבות בהם ואין לגזור על הציבור גזירה שאינו יכול לעמוד בה. אך לענייננו, אפשר ששיטת ר' אלעזר הקפר קשורה לחורבן הבית ולכן שרבו כיתות של פרושים ו"נזירים" למיניהם שהלכו והקצינו והיה צורך "לעמוד בפרץ", הן כנגד מחמירים מבית (עם כל כוונותיהם הטובות) והן כנגד מלעזים מבחוץ (שכוונותיהם היו ברורות). והמשכה של שיטה זו כמה מאות שנים מאוחר יותר, בתקופת הראשונים, בדברי רמב"ם בהלכות דעות הנ"ל, שגמרא זו בבבא בתרא יכולה להיות לו לעזר רב, ובדברי רמב"ן נגד "נזירות" בת יפתח (הערה 7 לעיל). לאורך הדורות, לא רק שהוכח שקשה לעמוד בדיני נזירות המקוריים של התורה, אלא שככל שהרעיון אומץ לכיוונים אחרים, מבית ומחוץ, אמצו חכמי ישראל, יותר ויותר את שיטת ר' אלעזר הקפר. בדרך זו נוכל אולי גם לענות לסתירה שהצגנו בהערה 7 לעיל בין רמב"ן בפרשתנו ובין רמב"ן בפרשת בחוקותי בעניין בת יפתח. רמב"ן בפרשתנו המדבר בשבח הנזירות ושמסביר שהחטאת (של נזיר טהור) היא בגלל שהוא חוזר לחיי חולין, הוא פרשן המקרא המדבר על דין התורה המקורי. רמב"ן בפרשת בחוקותי, נדרש שם לספר שופטים ולבת יפתח שלא הייתה בגדרי דין תורה. משם הוא יוצא במתקפה על "נזירות" למיניהן שצמחו מבית ומחוץ בתקופתו. וכפי שכתבנו בפרשת בחוקותי, צריך כנראה להבין דברי רמב"ן אלה על רקע זמנו וסביבתו.